

Geert van de Ven: Tekst in context

Annet Berntsen, Inge van Melis & Ahmed Zekhnini, *Tekst in context*. Ontwikkeling: ITTA, Uitgeverij Wolters Noordhoff, 1998.

Tekstboek, 105 blz. met leeskaart ISBN 90-01-06930-4, f 32,50;

Werkboek Dienstverlening, 96 blz. ISBN 90-01-06932-0, f 32,50; Werkboek Administratie, 83 blz. ISBN 90-01-06934-7, f 32,50; Werkboek Techniek, 68 blz. ISBN 90-01-06935-5, f 32,50; Werkboek Verzorging, 75 blz. ISBN 90-01-06933-9, f 32,50;

Docentenhandleiding, 67 blz. ISBN 90-01-06931-2, f 60; 35 antwoordkaarten ISBN 90-01-06938-X, gratis bij gebruik materiaal; Videoband ISBN 90-01-06936-3 f 150; Audiocassette ISBN 90-01-06937-1 f 60.

Achmed Zekhnini en Femmy Witte doen in 1995 in het vaktijdschrift *Les* verslag van een onderzoek naar taalleerstrategieën op de werkvloer. Ze komen daarbij tot de volgende constatering: 'Opvallend is dat mensen op de werkvloer bijna altijd gebruik maken van de context om iets te begrijpen of om zelf iets over te brengen. Zo geeft men bijvoorbeeld heel duidelijk aan dat communicatie makkelijker loopt wanneer men bij het rapporteren over een storing in het productieproces (...) naast de machine staat. De combinatie aanwijzen en vertellen is de wijze waarop men vaak en bij voorkeur uitleg wil krijgen of geven.'

Deze constatering sluit aan bij wat *content based language learning* wordt genoemd: een deel van het taalleren zou al veel eerder naar de beroepspraktijk verplaatst moeten worden, zodat praktijk en concrete ervaring dienstbaar zijn bij het leren van een taal. Leerders verkeren nu nog veel te lang in quarantaine, waardoor het taalleren vaak een kunstmatig

en instrumenteel karakter krijgt. Het is een gemiste kans, volwassenen met een schat aan werkervaring blijven zo veel te lang verstoken van de taal(praktijk) waar het hun in eerste instantie om gaat.

Voor half gevorderde taalleerders is het op dit moment nog niet mogelijk de beroepspraktijk in concreto als basis te gebruiken voor het taalleren. Bij wijze van spreken: een boormachine neemt de taaldocent nog mee in zijn tas, maar wat te doen met een hydraulische hefbrug, een gewijzigd schietwapen of een infuussysteem voor in water oplosbare medicamenten? Dat is voor de meeste docenten een brug te ver. Ook beroepsgerichte ICT-simulaties zijn nog niet wijd verbreid in NT2-land. De methode *Tekst in context* biedt daarom zo'n beroepsgerichte context aan (door middel van geluidscassettes, videobanden) of door de leerder uit te dagen de context zelf op te zoeken.

Met deze inleiding geef ik aan dat *Tekst in context* noodzakelijkerwijs sporen vertoont van de traditionele 'schoolse' aanpak, terwijl de methode daarnaast belangrijke aanzetten doet tot vernieuwing.

Doel, doelgroep en opzet

Tekst in context is bedoeld ter bevordering van de leesvaardigheid van beroepsgerichte tweedetaalleerders die al enige basiskennis hebben van de Nederlandse taal. Met enige basiskennis wordt bedoeld SVE-niveau 2 tot 3. Het is daarmee de eerste Nederlandstalige methode die zo vroeg in het taalleerproces al vakgericht is. Zelfstandig werken met de methode is mogelijk: een leeskaart en antwoordkaarten zijn bijgevoegd, in de opdrachtbalk bij de oefeningen en in de inhoudsopgave voorafgaand aan ieder hoofdstuk staat duidelijk aangegeven wat doel en functie ervan is en welke werkvorm de leerder dient te hanteren. Dat maakt het materiaal makkelijk inzetbaar binnen het open leercentrum (zie afbeelding 1).

Door het bijgeleverde video- en audiomateriaal en een groot aantal praktijkgeoriënteerde opdrachten kan het materiaal ook goed worden gebruikt ter voorbereiding op taalstages. De drie werkboeken die volgen op het

Opdrachtbalk

Boven iedere opdracht staat een opdrachtbalk. Hieronder zie je een voorbeeld:

Vooraan in de opdrachtbalk staat het nummer van de opdracht. Dan komt de titel van de opdracht. Na de titel volgen symbolen. Hierna kun je zien wat de symbolen betekenen.

Samenwerken of alleen?

Bij iedere opdracht in dit werkboek staat een symbool dat aangeeft of je moet samenwerken of alleen moet werken:

- Werk alleen.
- Werk samen met een andere cursist, of in een groepje van 4 cursisten.
- Werk samen en bespreek de opdracht met iedereen in de groep, of in je groepje met de docent erbij.
- en ○○ Werk alleen aan de opdracht, daarna bespreek je hem met een andere cursist.
- en ○○○ Werk alleen aan de opdracht, bespreek hem daarna in het groepje en met de docent.

Afbeelding 1: Voorbeeld opdrachtbalk en uitleg symbolen.

Basiswerkboek zijn per beroepssector georganiseerd. Inzet in de lessen beroepenoriëntatie is daarmee een goede mogelijkheid.

Tekst in context biedt per werkboek lesstof voor ongeveer dertig klokuren. De methode werkt met een stappenplan. In het basiswerkboek *Dienstverlening* krijgt de leerder 'stap voor stap de belangrijke elementen uit de methode aangeboden. In de sectorspecifieke werkboeken *Techniek*, *Administratie* en *Verzorging* past de leerder deze manier van werken toe. Juist in dit stappenplan kun je de sporen van het oude herkennen. Voor alle zekerheid: met oud is zeker geen negatieve kwalificatie gegeven.

Sporen van het oude

Als materiaalontwikkelaar voor leerders binnen een school heb je rekening te houden met een diversiteit aan belangstelling. Daar-

naast dien je erop te letten dat het palet niet zo bont wordt dat de structuur eronder lijdt. In veel traditionele methodes komt men dan tot een dwarsdoorsnede van de doelgroep en stemt men het materiaal hierop af. Onder het motto: 'als de techniek maar zit', doet men dan wat water bij de wijn op inhoudelijk gebied. Deze traditionele aanpak geldt zeker niet voor de werkboeken *Administratie*, *Techniek* en *Verzorging*. Zo kunnen cursisten in deze sectorspecifieke werkboeken zelf een volgorde bepalen in de behandeling van de teksten en komen ze als eerste toe aan teksten die voor hen werkelijk interessant zijn. Ook is het bij de sectorspecifieke werkboeken mogelijk een link te leggen naar het vak beroepenoriëntatie, zodat differentiatie naar belangstelling ook echt vorm krijgt.

Aan de sectorspecifieke werkboeken gaat het Basiswerkboek *Dienstverlening* vooraf. Wat hier onder de thematische titel *Dienstverlening* samenkomt, van stofzuiger-/ printerhandlei-

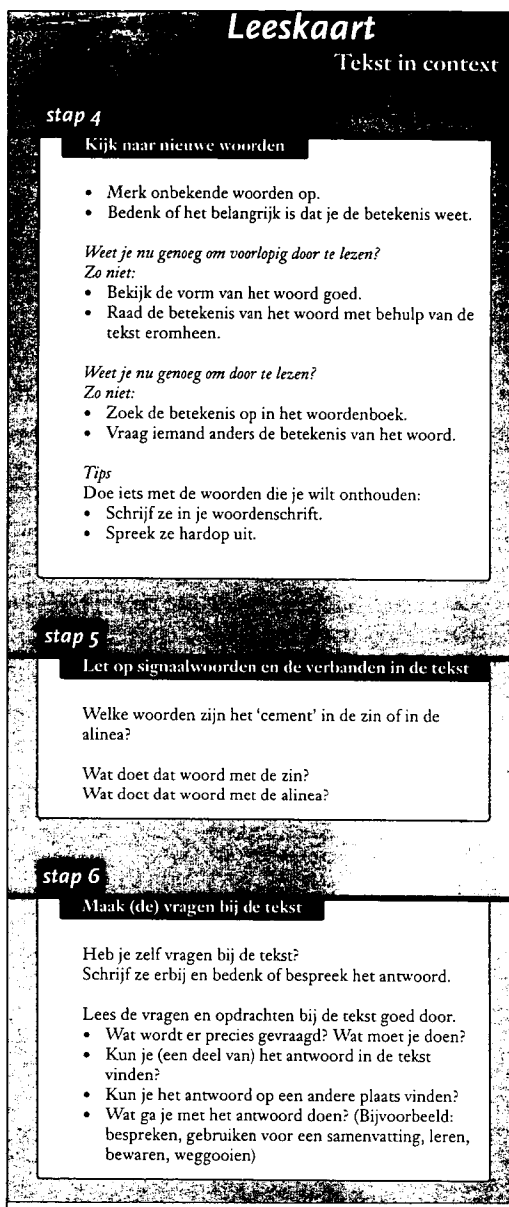
ding via de stadswachtpraktijk van aanhouden en in beslag nemen tot en met de voorwaarden tot goed gastheerschap in de Horeca, leent zich echter nauwelijks voor een doelgroepgerichte aanpak. Hier gaat het vooral om het stapsgewijs aanbieden van de techniek van het leesonderwijs. Zo zou het een docent wel eens heel wat moeite kunnen kosten een toekomstig machinebankwerker te interesseren voor een tekst over het bereiden van slavinke.

Ik vind dat de auteurs erin zijn geslaagd al te grote standaardisering te vermijden. Dit gebeurt door de introductie van de rubriek *Hoe zit dat bij jou?*, waar lezers in de gelegenheid worden gesteld over zaken als de aanpak van een tekst, het leren van nieuwe woorden, of lastige tekstfragmenten met elkaar van gedachten te wisselen. Het is deze interactie (zie ook verderop) waardoor uitbreiding van het strategierepertoire mogelijk wordt zonder dat de docent hierin de maat van alle dingen is.

Zoals gezegd, het goede van de traditie zit hem hier in de helderheid. De structuur komt in het Basiswerkboek duidelijk aan bod: in zes stappen komen de belangrijkste elementen van het leesonderwijs aan de orde. De leeskaart waarop de behandelde stappen zijn samengevat, is overzichtelijk en ook bij leesteksten uit de andere werkboeken te gebruiken (zie afbeelding 2). Op de leeskaart betekent het onderdeel *kennismaken met de tekst* meer dan alleen een vormkwestie en wordt de voorkennis uitgebreid geactiveerd. *Glo-baal, zoekend en precies lezen* worden nuttig aangevuld met de tip: 'niet lezen'. Zoals ook bij *kijk naar nieuwe woorden* de opmerking staat: 'bedenk of het belangrijk is dat je de betekenis weet.' Het lijken open deuren, maar een docent die weet hoe leeders verstrikt kunnen raken in nieuwe teksten of woorden is er dankbaar voor. Het spaart tijd en frustraties.

Opvallend eenvoudig en duidelijk worden *signaalwoorden* getypeerd als het 'cement van de zin en de alinea.' Tenslotte is *Maak de vragen bij de tekst* een goed onderdeel, te meer daar leeders ook zelf worden gestimuleerd eigen vragen bij de tekst te stellen naast de gegeven schoolse vragen uit een tekst.

Een kleine kritische noot bij zoveel helder-

Afbeelding 2: Onderdelen van de leeskaart.

heid. Ik ervoer het soms als storend dat uitleg over leesteknik en instructie door elkaar heen liepen in de werkboeken. Voor leeders zal het soms lastig zijn nuttige explicaties in het werkboek terug te vinden. Misschien kan hier in de lay-out van een volgende uitgave rekening mee worden gehouden.

Naar een nieuwe context

Op het gebied van tekst-authenticiteit, de activering van de lezer, interactief en geëintegreerd taalvaardigheidsonderwijs is *Tekst in context* baanbrekend.

Hoe vaak hoor je niet dat half-gevorderde taalleerders nog niet toe zijn aan echte vakteksten? Dat vereenvoudiging gewenst is, of dat dit soort teksten beter helemaal nog niet op het programma kunnen staan. Toch vind ik het van groot belang dat er nu een leesmethode bestaat met authentieke (studie)-teksten voor juist deze doelgroep.

Je zou kunnen denken dat met authenticiteit gewacht kan worden tot vlak voor of in de beroepspraktijk. Dat is een misvatting. Een doorstroomgerichte cursist komt namelijk al veel eerder minder zachtzinnig met authentieke tekstsoorten in aanraking. Er bestaan al veel eerder struikelblokken: de zaakvakteksten uit de beroepsopleiding. Het is goed dat *Tekst in context* veel van dit soort teksten bevat.

De hierin gebezigde vaktermen vormen – anders dan verwacht misschien – niet het grootste probleem. De context om deze woorden heen is veel vaker de oorzaak van onbegrip. In een tekst over monotone arbeidsomstandigheden (opgenomen in *Tekst in context*) staat bijvoorbeeld de volgende uitweiding bij een uitleg over monotoon werk voor typistes:

'Op de televisie verklaarde een doorgewinterde beroepsbiljarter zijn elleboogklachten eens met een rekensommetje: bij iedere bal die hij speelde maakte hij, volgens een voorzichtige schatting, vier voor- en achterwaartse bewegingen met zijn onderarm.'

Hoewel omslachtig geformuleerd is deze tekst voor veel Nederlanders nog begrijpelijk. Wellicht kan de link naar monotoon werk nu speels en sportief worden gelegd. Maar een tweedetaalleerder moet de context en het idioom uit een bekend(er) taalcorpus (administratie) inwisselen voor jargon uit een misschien onbekende tak van sport. De uitweiding is eerder hinderlijk dan bevorderlijk voor de transfer. Hier leidt een poging tot verduidelijking dus tot een extra hindernis.

Misschien is er met wat extra inspanning nog wel uit te komen.

Anders is dit in het volgende fragment uit een lesboek over inkoopadministratie (dat eveneens in *Tekst in context* is opgenomen):

'In nogal wat bedrijven worden afleveringen geparafeerd zonder de goederen te hebben gecontroleerd. Dat is een slechte zaak. In ieder geval dient een oppervlakkige controle op het aantal colli en beschadigingen plaats te vinden. Doet men dat niet dan' is er nadien geen enkel verhaal meer mogelijk bij de transporteur of de leverancier. Juridisch staat men enorm zwak. De positie is al niet al te sterk als de inhoudelijke controle geschiedt nadat de goederen zijn afgeleverd. Zonder bijzijn van de chauffeur moet de leverancier het maar geloven.'

Misschien komen gevorderde Nederlandse lezers nog tot een correcte interpretatie. Ook al zou ik hen niet graag de vraag willen voorleggen waarnaar *het* in de laatste zin verwijst. De problemen op het gebied van vaktaal uit de administratie (*paraferen*, *colli*, *afleveren van goederen*) zijn voor Nederlanders en tweedetaalleerders hetzelfde. Maar voor tweedetaalleerders en zwakkere Nederlandse lezers vormen tekststructuur (wanneer is *nadien*?), de introductie van vakjargon uit een ander (juridisch) bereik en het afstandelijke, archaïsche taalgebruik (*dient*; *men*; *geschiedt*) een te grote opeenstapeling van hindernissen.

Toch staan dit soort teksten – uiteraard naast geslaagdere exemplaren – in een tekstboek voor half-gevorderde taalleerders en naar mijn mening volkomen terecht. Het is goed leerders al vroeg te confronteren met een harde realiteit. Dat wil niet zeggen dat ze deze realiteit in dit vroege stadium al ten volle moeten ondergaan.

In een pleidooi voor het gebruik van authentieke teksten stellen Coumou en Verhallen (1987) dat de moeilijkheidsgraad van een tekst afhangt van wat je uiteindelijk met die tekst wilt. Natuurlijk heeft het geen zin de tekst over inkoopadministratie hierboven tot op het bot te analyseren. Maar de lesmethode vraagt slechts een globale lezing van kopjes. Dat geeft al wel enig inzicht in het proces bij

15

METAALBOREN

Voor het boren van gaten in metaal gebruikt men *spiraalboren*. Tijdens het boren maakt een spiraalboor gelijktijdig twee bewegingen (fig. 15.1):

- 1 een *ronddraaiende* beweging, zodat het geboorde gat zuiver rond wordt;
- 2 een *rechtlijnige* beweging, de 'aanzetbeweging', waardoor de draaiende boor in het metaal dringt.

Doordat beide bewegingen gelijktijdig plaatsvinden, wordt er metaal weggesneden of verspaand.

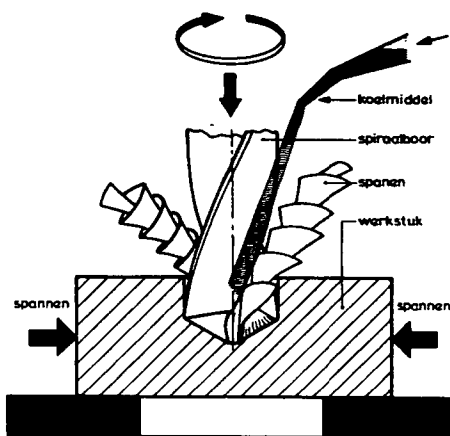

Fig. 15.1 Bewegingen van een spiraalboor

Afbeelding 3: Dwarsdoorsnede van metaalboor uit het tekstboek voor Techniek.

de afgifte van goederen. Met bijgeleverde hulp valt ook het doel van de tekst te achterhalen (voorkennis activeren; cursisten zelf tussenkopjes laten maken bij een lang tekstfragment; bij de opdrachten juist ingaan op concrete voorbeelden en illustraties in een verder onheldere tekst). Tenslotte is het ook van grote waarde dat een leerder tot de conclusie komt dat de gewenste informatie niet altijd gemakkelijk te verkrijgen is. Het leidt tot het inzicht dat verder gezocht moet worden: er zijn immers meer teksten over hetzelfde onderwerp! Waar een vereenvoudigde tekst het risico in zich draagt van oversimplificatie en daarom mogelijk leidt tot passiviteit, geeft een authentieke tekst (van goede opdrachten voorzien) in *Tekst in context* aanleiding tot authentieke actie (zie ook onder activering van de lezer).

Prettige bijkomstigheid van het gebruik van authentieke teksten is het inzicht dat ze de docent geven van 'tekstradities' binnen een sector. Hoeveel 'taliger' zijn bijvoorbeeld de

conventies binnen de sectoren verzorging en zeker administratie in vergelijking met techniek waar schema's, dwarsdoorsneden en tekeningen met onder- en bijschrift van veel groter belang zijn (zie afbeelding 3).

Activering van de lezer

De opdrachten in het werkboek activeren op diverse manieren de voorkennis van de lezer. Deze veelzijdigheid is aantrekkelijk. Leerstijlen verschillen nu eenmaal en leerders raken op deze manier op de hoogte van (eigen) mogelijkheden. De ingang kan visueel zijn (bijvoorbeeld een video over lichamelijke klachten op het werk ter introductie van een tekst over werkhoudingen van een straatmaker), auditief (bijvoorbeeld een opname van een telefonische werkopdracht ter voorbereiding op een tekst over telefoneren) of handelingsgericht. Ik vind het origineel dat buitenschoolse opdrachten ook vooraf kunnen gaan aan de lezing van een tekst. Aan een tekst over

de voeding van schoolgaande kinderen gaat bijvoorbeeld de opdracht vooraf ouders te interviewen over de eetgewoonten van hun kind. Een tekst uit een encyclopedie wordt voorafgegaan door een opdracht jeugencyclopedia's in de bibliotheek op te zoeken.

Buitenschoolse opdrachten, video's en geluidscassettes worden natuurlijk ook op andere momenten dan in de beginsituatie voorafgaand aan een tekst ingezet. Ze verstevigen zo ook tijdens of na de lezing van de tekst de band met de context. Overigens heb ik wel een kritische kanttekening bij de haalbaarheid van sommige buitenschoolse opdrachten. Aan het einde van het hoofdstuk waar ouders geïnterviewd worden over de eetgewoonten van hun kinderen staat volgens mij zo'n lastige opdracht:

'Ga naar een student die de opleiding diëtik volgt en stel hem de volgende vragen:...

De aanbeveling:

'Kijk of deze opleiding ook bij jou in de buurt gegeven wordt'

lijkt me ingegeven door een gerede twijfel over de mogelijkheden die ook de auteurs heeft bevangen. Ook de opdracht in het werkboek Dienstverlening:

'Ga zelf eens naar de slager en koop daar een slavink'

lijkt me wat al te gericht. Vooral als bij de koop tegelijkertijd een interview moet worden afgenomen over het productieproces van de vink. Vervelende reacties kunnen dodelijk zijn voor de motivatie van de cursist, dat spreekt voor zich. Dat geldt overigens ook voor lesmaterialen die geen risico's nemen. Over het algemeen is de manier waarop buitenschoolse opdrachten organisch in het materiaal zijn verwerkt voorbeeldig te noemen.

Interactief en geïntegreerd

Leesvaardigheid staat in de methode centraal, maar wordt niet afgezonderd van de andere taalvaardigheden. Als in een buitenschoolse

opdracht een telefoongesprek gevoerd moet worden, bereidt de methode leerders voor op de dialoog. Cursisten gebruiken informatie uit teksten om elkaar te informeren terwijl ze tegelijkertijd nieuwe woorden uit de tekst inoefenen. De methode geeft dan criteria aan de luisteraar bij het beluisteren van de informatie. Deze integratie van vaardigheden komt natuurlijk over en bevestigen bij de lezer de indruk dat het lezen van een leestekst ergens toe dient, ergens toe leidt.

Talrijk zijn de mogelijkheden tot interactie. Niet alleen onder de al eerder vermelde noemer '*Hoe zit dat bij jou*', maar ook onder kopjes als '*Besprek samen*' en '*Praten over de tekst*'. Cursisten leren nadrukkelijk ook van elkaar, verwoorden daarbij eigen denkprocessen.

Meerwaarde

De methode *Tekst in context* haalt de context van de praktijk al vroeg binnen in de school, terwijl het lesmateriaal tegelijkertijd de leerders stimuleert de werkelijkheid buiten school op te zoeken. Het is deze cirkel van binnen naar buiten en vice versa die het lesmateriaal zeer waardevol maakt. Tegelijkertijd geeft de methode een goed beeld van de stand van zaken in de vooruitstrevende NT2-praktijk. De authenticiteit van de teksten, de voortdurende activering van de lezer en de geïntegreerde, interactieve aanpak geven de methode een bijzonder meerwaarde.

Literatuur

Coumou, W. & S. Verhallen, 'Authentieke teksten' in: *Les* 32, 1987.

Emmelot, Y. & S. Verhallen (red), *Buitenschools leren in het NT2-onderwijs*. Amsterdam, 1997, ITTA.

Zekhnini, A. & F. Witte, 'Ik zeg «boeuf» maar de slager begrijpt mij niet' in: *Les* 76, 1995.